

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ**

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду од 30. маја 2016. године одређена је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације кандидата **Далибора Ђукића** под насловом „**Правноисторијска анализа статуса и организације светогорске монашке заједнице**“, у саставу: проф. др Сима Аврамовић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, проф. др Зоран Мирковић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, проф. др Жика Бујуклић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду и проф. др Зоран Крстић, ванредни професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду.

Након што је прегледала докторску дисертацију, Комисија подноси Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду следећи

ИЗВЕШТАЈ

I Основни подаци о кандидату и дисертацији

1. Основни подаци о кандидату

Далибор Ђукић је рођен 1986. године у Ваљеву. Средњошколско образовање завршио је у Интернационалној школи Св. Кирила и Методија у Килкису (Грчка). У току школовања награђиван је за постигнути успех у више наврата. Основне теолошке студије завршио је 2009. године са одличним успехом на Теолошком факултету Аристотеловог универзитета у Солуну. У току основних студија учествовао је на симпозијумима и семинарима попут “*European Studies on Religion and State in the 21st century*” (Солун, 2007. године) и “*Teaching about Religion and State interaction in Europe*” (Солун, 2009. године).

На мастер студије на Правном факултету Универзитета у Београду, смер компаративно-историјски уписао се школске 2009/10. године. Мастер рад на тему „*Државно-црквено право и грчка правна традиција*“ одбранио је 1. јула 2011. године и стекао академски назив мастер из уже научне области правна историја.

Магистарске студије уписао је на Теолошком факултету Аристотеловог универзитета у Солуну, смер Црквено и канонско право, септембра 2009. године. Магистарску тезу под насловом „*Однос цркве и државе у Србији - Закон о црквама и верским заједницама*“ одбранио је са одликом 28. јуна 2012. године и стекао академски назив магистар из уже научне области Црквено и канонско право.

Уписан је на докторске студије Правног факултета Универзитета у Београду на правно-историјском смеру. На докторским студијама положио је све испите са просеком 10,00 и одбранио семинарски рад и пројекат докторске дисертације. У току студија био је корисник стипендија Аристотеловог универзитета у Солуну, Српске православне цркве и Министарства просвете и вера Републике Грчке.

Од јануара 2012. године запослен је на Правном факултету Универзитета у Београду у звању асистента за предмет Црквено право. Држи вежбе на предмету Српска правна историја и учествује у раду семинарске групе из Црквеног права.

Учествовао је на пројекту „Развој правног система Србије и хармонизација са правом Европске уније (правни, економски, политички и социолошки аспект“ финансираном од стране Правог факултета Универзитета у Београду. Био је ангажован на пројекту Министарства правде Републике Србије у оквиру којег је израдио обимну упоредноправну анализу прописа о положају и поступку регистрације цркава и верских заједница у државама чланицама Европске уније из југоисточне Европе. Тренутно је ангажован на пројекту „Идентитетски преображај Србије“ који финансира Правни факултет Универзитета у Београду..

Врши дужност секретара Катедре за правну историју и члан је Савета Правног факултета Универзитета у Београду. Такође, члан је управног одбора Фондације „Професор др Мирко Васиљевић“.

Говори течно грчки и енглески језик.

Списак објављених радова кандидата:

1. *Државно-црквено право и грчка правна традиција*, мастер рад, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2011.
2. *Σχέσεις κράτους-εκκλησίας στη Σερβία, Ο Νόμος περί εκκλησιών και θρησκευτικών κοινοτήτων*, магистарски рад из научне области Црквено и канонско право, Теолошки факултет Аристотеловог универзитета у Солуну, Солун 2012.
3. „Компаративни приказ актуелних односа државе и цркава и верских заједница у Словенији и Србији“, *Изазови европских интеграција* 24/2012.
4. „Закон о црквама и верским заједницама и улога полиције у заштити слободе вероисповести“, *НБП: наука, безбедност, полиција* 3/2012.
5. „Савремени изазови државно-црквеног права“, *Анали Правног факултета у Београду* 1/2013.
6. „Црквена и царска власт у Византији“, *Зборник радова 1700 година Миланског едикта*, Ниш 2013.
7. „Европски суд за људска права и аутономија цркава и верских заједница“, *Harmonius: journal of Legal and Social Studies in South East Europe* 1/2013.
8. „Однос државе према верским лидерима у пракси Европског суда за људска права“, *Право и друштвена стварност*, Косовска Митровица 2014.
9. „Ограничења уласка на Свету Гору“, *Српска теологија данас 2013*, Београд 2014.
10. „Негативни аспект слободе вероисповести у пракси Европског суда за људска права“ *Harmonius: journal of Legal and Social Studies in South East Europe* 1/2014.
11. „Правни положај и организација монаштва на Светој Гори након Првог балканског рата“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 1/2015, 253-272.
12. „Света Гора-питање суверенитета“, *Зборник радова са међународне конференције Религија, политика, право*, Београд-Будва 2015, 153-175.

13. „Правни субјективитет верских заједница у европском систему заштите људских права“, *Harmonius: journal of Legal and Social Studies in South East Europe* 1/2015, 46-61.
14. „The legal status and monastic organization on Mount Athos in the 18th century“, *Анали Правног факултета у Београду* 3/2015.
15. „Заштита јавног реда и безбедности на Светој Гори“, *НБП: наука, безбедност, полиција* 3/2015.

2. Основни подаци о дисертацији

Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Београду је на седници одржаној 22. децембра 2014. године одобрило кандидату Далибору Ђукићу израду докторске дисертације „Правноисторијска анализа статуса и организације светогорске монашке заједнице“, а за ментора је одређен проф. др Сима Аврамовић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду.

Докторска дисертација Далибора Ђукића је написана на 354 страница текста А4 (ћириличним писмом, фонт *Times New Roman*, проред 1,5) не рачунајући у број страна резимее на српском и енглеском језику, садржај, списак литературе и правних извора те биографију кандидата и изјаве о ауторству. Докторска дисертација кандидата Далибора Ђукића је написана у потпуности у складу са стандардима Универзитета у Београду у погледу форме и садржине.

Докторска дисертација је израђена на основу проучавања правне и историјске грађе која обухвата преко 180 библиографских јединица, као и значајан број извора чији је списак дат на додатних 15 страница. Кандидат је користио грађу на српском, грчком, енглеском и руском језику. Структуру дисертације чине увод, девет поглавља и закључак.

II Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације кандидата Далибора Ђукића је историјскоправна анализа општих правних аката којима су, током хиљадугодишње историје монашке заједнице на Атону, регулисани њен статус и унутрашња организација. У питању су акти који за монашку заједницу имају конституционални карактер, па се из тог разлога у литератури називају светогорским уставима, статутима или типцима. Поред светогорских типика, предмет истраживања су међународни уговори, дипломатска преписка, као и акти црквених и државних власти који садрже значајне информације у вези са унутрашњом организацијом и статусом Свете Горе. Пошто поједини светогорски типичи нису сачувани аутор је, на основу сачуваних правних аката и других извора из времена њихове примене, делимично реконструисао садржај њихових норми. На тај начин су у дисертацији анализирани сви светогорски типичи, при чему је посебна пажња посвећена савременим статутима и типцима из поствизантијског периода светогорске историје који у домаћој литератури нису у довољној мери обрађени.

Приликом обраде светогорских типика, кандидат се није ограничио искључиво на анализу њихових норми, већ је приказао спољашњу и унутрашњу историју правних аката који су предмет истраживања. Под спољашњом историјом се подразумева место правних аката у правном поретку државе, каснија издања тог текста, извори из којих се може упознати са њим, као и критички осврт на те изворе и податке сачуване у њима. Унутрашња историја правног акта подразумева испитивање његове садржине, систематике, настанка, развитка, као и перспективе из које његов творац посматра проблем који решава. Овакав начин истраживања кандидат доследно примењује кроз целокупну докторску дисертацију. Приказ сваког типика садржи осврт на органе који се појављују као доносиоци светогорских статута (Цариградска патријаршија, суверен, државне власти, монашки органи), уз разоткривање околности које су представљале иницијални узрок, који је покренуо законодавну активност тих органа. Посебно се анализирају циљеви аутора типика и начин на који су ти циљеви преточени у конкретна правна решења. Поред самих статута, предмет истраживања били су и други извори на основу којих кандидат изводи закључке о ефектима примене типика и разматра у којој мери су намере њихових аутора остварене.

Циљ дисертације који је аутор желео да постигне истражујући ову тему је свестран приказ еволуције прописа о светогорској монашкој заједници, уз критичко преиспитивање преовлађујућих ставова у литератури о свим аспектима самоуправе светогорске монашке заједнице. Упоредном анализом типика из различитих временских периода светогорске историје доказана је њихова међусобна повезаност. Уочљива је намера аутора да покаже како је примена и садржај једног акта водио настајању његовог супститута. На тај начин у раду је изложена генеза правних норми којима је регулисан савремени правни положај Свете Горе.

Детаљном анализом опсега и садржаја самоуправе светогорских органа и монашких установа уз утврђивање њихових међусобних односа и положаја у односу на спољне факторе (као што су држава и Цариградска патријаршија) аутор преиспитује основаност бројних ставова изнетих у литератури. Међу најважнијим свакако је критика преовлађујућег става да је мировним уговорима насталим након балканских и Првог светског рата признат територијални суверенитет Грчке над Светом Гором. Иако светогорски систем самоуправе опстаје већ вековима, у тези су приказани његови недостаци при чему аутор износи оригиналну хипотезу да постојање две категорије монашких установа (зависних и самовласних) представља највећи недостатак светогорског правног поретка, који је у претходним вековима био главни узрок спорења међу светогорским монасима.

III Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Кандидат је засновао своје истраживање на једној основној и више допунских (пратећих) хипотеза. Основна хипотеза се састоји у ставу да статус и унутрашња организација светогорске монашке заједнице у основи нису мењани од њеног настанка. Света Гора одувек поседује *sui generis* самоуправу која се сликовито може описати као

„више од самоуправе, а мање од аутономије“. Иако делује да је ову хипотезу веома тешко доказати имајући у виду околност да је реч о изузетно дугом временском периоду током којег су се политичке, социјалне и верске прилике радикално мењале, аутор је анализом правних извора успео да покаже постојаност организације монаштва на Светој Гори и континуитет посебног облика самоуправе током њеног хиљадугодишњег постојања. На њу се наслања хипотеза да су светогорски типичи из XIX и XX века међусобно повезани и да њихову основу представља типик из 1810. године, чије одредбе су искоришћене као основа за израду свих потоњих типика. Следећа хипотеза која је уско повезана са главном хипотезом јесте да свака законодавна акција која се односи на Свету Гору подразумева испуњавање два услова: један је учествовање светогорских монаха у законодавном поступку, док други подразумева алтернативно или кумулативно учешће државе и/или Цариградске патријаршије. У теорији постоји размимоилажење око тога ко врши законодавну власт на Светој Гори. На основу историјске анализе аутор је показао да су у доношењу светогорских типика суделовали државни органи, Цариградска патријаршија и монашки органи. Свака законодавна радња која је учињена без сагласности светогорских монаха имала је за циљ ограничавање светогорске самоуправе од стране оног фактора који је иницирао ту акцију. У раду се указује и на чињеницу да прописи који су донети на тај начин никада нису примењивани.

Следећа хипотеза је да највећи недостатак правног уређења светогорске монашке заједнице представља правна неједнакост светогорских монашких установа. Најважнија манифестација те неједнакости јесте изопштеност зависних установа из свих централних органа власти на Светој Гори. У централним органима управе никада нису учествовали представници манастирских подручних установа (скитова, келија итд.). Управо та чињеница представљала је најчешћи узрок сукоба и дестабилизације Свете Горе у више наврата.

Последња хипотеза која се заступа у дисертацији односи се на међународноправни положај Свете Горе, при чему се доводи у питање до сада неприкосновен став да је грчки територијални суверенитет над Светом Гором признат Букурешким мировним уговором. Аутор брани став да грчки територијални суверенитет није признат ниједним међународним уговором, тако да се може поставити питање цесије територијалног суверенитета са Турске на Грчку.

IV Кратак опис садржаја дисертације

Садржина докторске дисертације подељена је у једанаест логичних целина: уводна разматрања, девет поглавља и закључак.

Део рада под насловом „*Уводна разматрања*“ одређује предмет истраживања и циљеве које рад треба да постигне. У наставку тог дела указује се на значај дисертације и њен допринос с обзиром на постојећу научну обраду у домаћој, али и иностраној литератури. На крају, наводе се методи који су коришћени да би се постављени циљеви рада остварили.

Прво поглавље носи наслов „*Организација власти у византијском периоду*“. У њему је најпре укратко изложена историја Атонског полуострва у времену пре доношења првих типика. Наведени су извори права и структура монашких власти у том периоду. У истом поглављу анализирани су одредбе прва три светогорска типика: Цимискијевог, Мономаховог и типика Манојла Палеолога. На крају овог поглавља дате су опште карактеристике организације светогорске монашке заједнице под византијском влашћу.

У **другом поглављу** под насловом „*Организација власти у првом периоду турске владавине (15.-18. век)*“ анализирани су типичи из 1498., 1574. и 1744. године, као и нацрт типика и типик из 1783. године. У овом периоду дошло је до прве и једине опште реформе светогорских органа власти. Институција прота губи прерогативе власти, а његово место заузимају колективни органи управе. Обрађен је и садржај повремених интервенција цариградских патријараха у виду *сингилија*, и то посебно у вези са организацијом централне власти и односима између манастира и њихових подручних установа.

У **трећем поглављу** које носи наслов „*Организација власти у првој половини 19. века*“ обрађен је типик из 1810. године. То је први светогорски типик који су потврдиле турске власти. Тај преседан постаће правило, пошто су сви светогорски типичи након њега потврђивани од стране државе под чијим се суверенитетом Света Гора налази. У том периоду дошло је до великих промена у односима турских власти и светогорских монаха, што ће имати за последицу, између осталог, веће интересовање државних органа за унутрашња светогорска питања.

Четврто поглавље под насловом „*Државни интервенционизам (Хусни пашина реформа)*“, садржи приказ Конститутивне повеље из 1861. године. Тим актом Хусни паша је уз помоћ појединих светогорских монаха покушао да реформише светогорски систем управе. Ова реформа је значајна, јер се неки правни институти који постоје и данас први пут спомињу у типичу који је тада израђен. У овом поглављу приказан је и положај Свете Горе након грчког устанка 1821. године.

Захваљујући великом отпору Светогораца, реформе Хусни паше нису уродиле плодом. Сличну судбину доживеће и покушај цариградског патријарха Јоакима II да својеволјно регулише унутрашња питања Свете Горе. Правилник из 1877. године детаљно је анализиран у **петом поглављу** под насловом „*Црквени интервенционизам (правилник патријарха Јоакима II из 1877. године)*“. Иако је имао формалну снагу закона, Правилник из 1877. године *de facto* никада није примењиван. И поред тога он представља први светогорски типик чија форма задовољава захтеве савремене номотехнике. Уједно, то је био најсвеобухватнији покушај регулисања организације светогорске монашке заједнице до тада.

У **шестом поглављу** које носи наслов „*Руско монаштво на Светој Гори*“ обрађени су различити правни акти из друге половине 19. и с почетка 20. века, који се везују за масовни долазак монаха руског порекла на Свету Гору. Сукоб између монаха руског и грчког порекла обележио је тај период светогорске историје.

Да би се попунио правни вакуум који је настао због непостојања важећег типика, патријарх Јоаким III одлучио је да у сарадњи са светогорским монасима приступи изради новог устава Свете Горе. Цариградска патријаршија потврдила је *Опште правилнике* 1912.

године. Детаљна анализа тог акта садржана је у **седмом поглављу** дисертације. Поменути типик никада званично није ступио на снагу, јер турска држава није стигла да потврди због избијања Првог балканског рата. Значај Општих правилника лежи у чињеници да су коришћени као предложак приликом израде важеће Конститутивне повеље из 1926. године.

Након што је 1912. године Света Гора ослобођена од турске власти, њен међународноправни положај остао је нерегулисан. Питање статуса и унутрашње организације светогорске монашке заједнице постало је предмет међународних уговора, мултилатералних преговора великих сила и билатералних преговора Русије и Грчке. У **осмом поглављу** „*Интернационализација светогорског питања*“ приказана су предложена решења међународноправног статуса Свете Горе и садржај међународних уговора којим се то питање покушава решити. У истом поглављу детаљно је анализиран још један светогорски типик који носи назив „Општа повеља“. Тим типиком Света Гора је проглашена за независну државу са посебним држављанством и комплетним државним апаратом.

У деветом делу рада под насловом „*Конститутивна повеља из 1926. године*“ анализиран је важећи светогорски типик, као и покушај његове ревизије током Другог светског рата. Посебна пажња је посвећена Конститутивној повељи из 1944. године, пошто њен садржај указује на слабости и недостатке Конститутивне повеље из 1926. године.

У **закључку** је извршена синтеза свих резултата истраживања и ставова изнетих у главном делу рада.

V Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација кандидата Далибора Ђукића под називом „Правноисторијска анализа статуса и организације светогорске монашке заједнице“ представља самостално и оригинално дело у коме је на потпуно нов начин пружен целовит приказ развоја светогорске самоуправе. Посебан значај има чињеница да је кандидат успео да прикаже континуитет нормативних решења којима су регулисани статус, састав, делокруг, надлежности и овлашћења монашких институција на Светој Гори. Потврђивање хипотезе да светогорска монашка заједница поседује *sui generis* самоуправу која се није мењала од њеног настанка представља један од највреднијих резултата који је постигнут кроз истраживање посвећено дисертацији.

У погледу научног доприноса докторске дисертације, треба нагласити да кандидат кроз њу скреће пажњу на веома значајно питање правног статуса Свете Горе. У међународној и домаћој литератури последњих година уочљиво је значајно интересовање за Свету Гору и њену историју, уметност, књижевност и др. Међутим, постоји диспропорција у односу на интересовање научне јавности за правне односе на Светој Гори. У домаћој науци не постоји монографски рад на ову тему. Зато овај рад представља пионирски покушај да се најважнији аспекти светогорског правног уређења обраде и

представе домаћој научној јавности. У дисертацији су заступане оригиналне хипотезе, чије доказивање представља допринос изучавању правног положаја Свете Горе и њене организације. Имајући у виду да интересовање за Свету Гору све више расте, и да овај рад износи велики број нових чињеница и хипотеза, може се очекивати да његово објављивање резултира плодном научном расправом како на домаћем, тако и на међународном нивоу.

VI Закључак

Комисија је мишљења да је докторска дисертација кандидата **Далибора Ђукића** под насловом „**Правноисторијска анализа статуса и организације светогорске монашке заједнице**“ урађена у свему према одобреној пријави, да је оригинално и самостално научно дело и да испуњава услове за јавну одбрану. Стога је слободна да Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду упути

ПРЕДЛОГ

да прихвати позитивну оцену докторске дисертације Далибора Ђукића под насловом „Правноисторијска анализа статуса и организације светогорске монашке заједнице“ и одреди Комисију за њену јавну одбрану.

У Београду, септембар 2016.

проф. др Сима Аврамовић редовни професор Правног
факултета Универзитета у Београду

проф. др Зоран Мирковић редовни професор Правног
факултета Универзитета у Нишу

проф. др Жика Бујуклић редовни професор Правног факултета
Универзитета у Београду

проф. др Зоран Крстић ванредни професор Православног
богословског факултета Универзитета у Београду